
KWARTELS IN FRIESLAND IN 1989

De Kwartel *Coturnix coturnix* is in ons land een schaarse broedvogel met jaarlijks sterk wisselende aantallen. In "topjaren" kunnen enige duizenden Kwartels in Nederland verblijven. Dit is een veelvoud van de aantallen in de tussenliggende jaren. Bekende kwarteljaren in de tweede helft van deze eeuw waren 1960, 1964 en 1970 (Texeira 1979). In 1983 werden hoge aantallen vastgesteld in Zuidwest-Drenthe (Bijlsma & van Dijk 1990). In Friesland is de soort in het algemeen uiterst schaars (van der Ploeg e.a. 1976). De laatste jaren wordt de

Kwartel echter zo nu en dan aangetroffen in kruidenrijke hooilanden in het Lage Midden van Friesland (Altenburg & Wijmenga 1987, Visser 1987). In de loop van het broedseizoen van 1989 bereikte mij van diverse kanten geluiden dat 1989 een uitzonderlijk goed kwarteljaar was. In verschillende delen van het land werden tientallen, soms honderden vogels vastgesteld (SOVON, 1989). In deze bijdrage wordt een overzicht gegeven van de Friese situatie: deels eigen waarnemingen, maar vooral een samenraapsel van waarnemingen van vogelaars uit alle hoeken van de provincie. In figuur 1 zijn alle verzamelde waarnemingen gepresenteerd. Met uitzondering van grote delen van het Lage Midden, de "greidhoeke" en de zuidwesthoek van Friesland werden elders overal

Kwartels vastgesteld. Het overzicht is verre van volledig. Daarom mogen we aannemen dat zeker in het gehele noorden, oosten en zuidoosten van Friesland Kwartels aanwezig zijn geweest. Voor zover kan worden nagegaan, waren de aantallen in het noordoosten en zuidoosten van de provincie het grootst. In de polder Nieuw Kruisland bij Kollumerpomp werden mogelijk dichtheden bereikt van 2 per 100 ha (A. Timmerman, Oostermeer), terwijl in het gebied "De tachtig bunder" ten westen van het Fochteloërveen alleen al enkele tientallen vogels werden gehoord (J. Mulder, Ravenswoud; J. Oosterloo, Appelscha). In andere delen van de provincie werden slechts enkelingen of kleine aantallen aangetroffen (ten hoogste 5 vogels).

Figuur 1. Verzamelde waarnemingen van de Kwartel in Friesland in 1989

In de akkerbouwgebieden werden de Kwartels aangetroffen in allerlei gewassen: graan, aardappelen, vlas, mais en zelfs in een moestuin bij Appelscha (J. Oosterloo). De dichtheden in de graslandgebieden waren duidelijk lager dan in de akkerbouwstreken. Zo werden tijdens veldwerk in 1989 van o.a. ondergetekende (Terkaplester poelen bij Terhorne en Gouden bodem bij Woudsend) geen Kwartels gehoord. Ook in de blauwgraslanden bij Akmarijp, waar de soort in 1988 wel was aangetroffen, werden nu geen Kwartels gehoord. Een ruwe schatting laat zien dat er in 1989 in Friesland minimaal enige honderden Kwartels aanwezig waren. Doordat de aanwezigheid doorgaans alleen aan de hand van de roep kan worden vastgesteld, leidt dat gemakkelijk tot onderschatting (SOVON, 1987). Bovendien werden in ogenschijnlijk geschikte biotopen zoals uitgestrekte graanvelden op jonge zeekleigronden geen specifieke inventarisaties uitgevoerd.

De vastgestelde aantallen zijn voor Friesland zeer hoog te noemen, zeker in vergelijking met eerdere waarnemingen, zelfs in de topjaren (van der Ploeg e.a. 1976). In vergelijking met andere

delen van Nederland zijn, voor zover mij bekend, de Friese aantallen echter relatief laag. Zo werden in 1989 alleen al in Groningen en Drenthe vele honderden exemplaren gehoord en werd het aantal in Nederland verblijvende Kwartels geschat op 8.000-12.000 vogels (Bijlsma & van Dijk 1990). Topjaren als 1989 kunnen voorkomen wanneer Kwartels uit zuidelijke en zuidoostelijke streken massaal naar het noorden trekken. Dit gebeurt vooral wanneer grote droogte de broedgebieden in het zuiden ongeschikt maakt. Invasies treden vooral op in perioden met zuidelijke en zuidoostelijke winden (Cramp & Simmonds 1980).

Al in de tweede helft van mei werden de eerste vogels gehoord (C. Bil, Mûnein; J. Mulder, Ravenswoud), de grootste aantallen in de eerste helft van juni en in juli. Roepende Kwartels (bekend als avond- en nachtvogel) werden ook 's ochtends vroeg en overdag gehoord. In hoeverre de Kwartel in Friesland tot broeden is gekomen is onduidelijk. Van één plaats is melding gemaakt van jonge Kwartels (med. J de Jong, Joure). In de vroeg gemaaide, intensieve graslanden, die tegenwoordig het grootste deel van het Friese graslandareaal beslaan, zijn de kansen op een geslaagd broedsel miniem. Mogelijk bieden de kruidenrijke, laat gemaaide hooilanden in natuurreservaten en de graanvelden in het noorden en zuidoosten van de provincie meer gelegenheid.

Van vele kanten heb ik informatie mogen ontvangen, allen bedankt!

W Altenburg/J Bijlsma/C Bil/P W Bouma/A J v Dijk/A Ferwerda/D de Groot/T Haitjema/H Hazelhorst/Y v d Heide/J T Hendriksma/E van Hijum/J S Hoekstra/J de Jong/J Jukema/Y Kooistra/J Mulder/F Nijland/T Oosterhuis/J Oosterloo/S Roodbergen/K Scholten/K J Stapensea/J Strikwerda/A Timmerman/J Roosma/H van Rozen/R v d Veen/W S van der Veen/K Visser/R Vogel/A v d Wal/N van der Weide/P Zuidema/L Zwarts.

Literatuur

- Altenburg W. & Wijmenga E. 1987. Fan Teaperts en Kwartels. Vanellus 40: 65
- Bijlsma R.G. & van Dijk A.J. 1990. Kwarteljaar 1989. Limosa 63: 28
- Cramp S. & Simmonds K.E.L. 1980. The Birds of the Western Palearctic, volume 2. Oxford University Press, Oxford
- van der Ploeg D.T.E. e.a. 1976. Vogels in Friesland, deel 1. De Tille, Leeuwarden
- SOVON 1987. Atlas van de Nederlandse Broedvogels. SOVON, Arnhem
- SOVON 1989. Zeldzame en schaarse broedvogels in 1989. SOVON-Nieuws 2 (4): 5-10
- Texeira R.M. (red.) 1977. Atlas van de broedvogels van Nederland. Natuurmonumenten /SOVON, 's Graveland
- Visser K. 1987. Inventarisaties in het object de Terkaplesterpoelen in 1987. Staatsbosbeheer-Friesland, Leeuwarden

E. Wymenga, de Elzen 4, 9269 SK Veenwouden